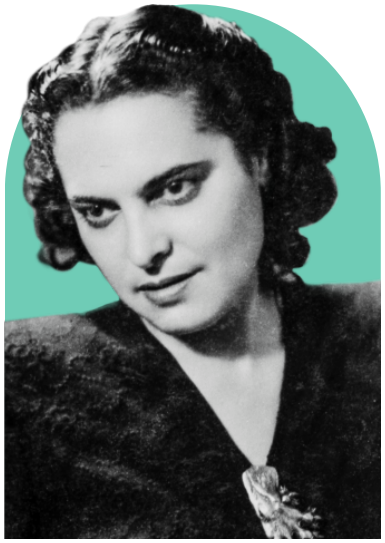

Lisa Pinhas

Miesto narodenia
Solúnki, Grécko

Rok narodenia
1916

Miesto úmrtia
Solúnki, Grécko

Rok úmrtia
1980

Rukopis spomienok Lisy Pinhas vydalo Židovské múzeum v Grécku v gréčtine, angličtine a francúzštine v roku 2014. Nové revidované vydanie vyšlo v gréčtine v roku 2023.

Šifónová blúzka s vyšívanými citátmi, ktorú vyrobila Lisa Pinhas krátko po svojom návrate do Grécka (1945), aby si dodala odvahu a inšpiráciu. ©JMG Collection

Lisa Pinhas bola jednou z prvých žien, ktoré prežili holokaust v Grécku a ktoré sa v pä?desiatych rokoch minulého storo?ia rozhodli svoje zdrvujúce zážitky z koncentra?ného tábora Auschwitz-Birkenau napísa? na papier. Lisa sa tak rozhodla zámerne, uvedomujúc si, že dovtedy publikovali svoje svedectvá o deportáciách a väznení v nacistických koncentra?ných táboroch len muži, zatia? ?o príbehy žien zostávali neznáme. Vo svojej knihe opisuje nielen vlastný príbeh, ale aj tragický osud svojej komunity, solúnskych Židov, najvä?šej sefardskej [fn] Sefardskí Židia sú skupina Židov tvorená pôvodne – v stredoveku – Židmi Pyrenejského polostrova (Španielska a Portugalska) a neskôr, po vyhnaní týchto Židov z Pyrenejského polostrova v rokoch 1492 – 1497 a 1531, ich potomkami, ktorí sa uchýlili do rôznych kon?ín sveta.

[/fn] komunity v Grécku a na Balkáne. Vybrali sme nieko?ko úryvkov z jej knihy, ktoré osvet?ujú jej útrapy od d?a, ke? nemecké vojská vstúpili do Solúna, až po de?, ke? bola oslobodená.

Uväznenie solúnskych Židov

Rodičia Lisy Pinhas, Yeshuah Joseph a Mazaltov Mano ©JMG Collection

Keď 9. apríla 1941 nemecké vojská obsadili našu krajinu, ani zďaleka sme si nevedeli predstaviť, aký pekelný program majú pre nás pripravený. Celý rok pracovali na tom, aby v nás vyvolali pocit pokoja, a zrazu na ich príkaz začala tlač písať ohavné články a pľuť na nás ten najhorší jed.

...

Dňa 11. júla 1942 vyšla v gréckych novinách *Apogevmatini* (*Matinée*) tlačová správa, ktorá nariaďovala, aby sa všetci Židia vo veku od 18 do 45 rokov dostavili o ôsmej hodine ráno na Eleftheriasovo námestie.

Neušetrili nás žiadneho poníženia, urážali a znevažovali nás a nikto sa neodvážil reagovať, každý sa príliš bál, že bude okamžite popravený. Pocit náhleho prechodu z harmonického a príjemného života na tento nečakaný systém sa nedá opísať. Bol to pre nás obrovský šok. Spomínať naše duševné rozpoloženie by bolo zbytočné, ľahko si to viete predstaviť, veď sme v priebehu niekoľkých minút boli brutálne vytrhnutí z našich domovov a zbavení všetkého.

...

Samozrejme, na rad prišla aj moja rodina. Stalo sa to takto: Cítili sme blížiace sa nebezpečenstvo a 31. marca [1943] [fn] Bola deportovaná s 8. transportom, ktorý odišiel zo Solúna 7. apríla 1943 a zahŕňal obyvateľov osady 151.

[/fn] na úsvite sme plánovali utiecť, keď nás náhle zobudilo opakované pískanie. Bolo však už neskoro. Ocitli sme sa v pasci. To svitanie zostane v našich spomienkach navždy živé, myšlienka naň nás všetkých stále bolí, stiera nám úsmevy z tvárí a zapudzuje všetko šťastie v nás. Cítili sme len prázdnotu, len chladnú prázdnotu po toľkých milovaných ľuďoch, ktorých stratu nikdy nebudeme môcť dostatočne oplakať.

...

Príchod do Birkenau

O pol tretej ráno vlak náhle zastavil. Ožiarená diabolským svetlom, ktoré na nás svietilo, sa pred našimi prekvapenými očami rozprestrela nečakaná scenéria. Bol to Auschwitz, stanica smrti. Tu bola vykonaná dôkladná selekcia, počas ktorej sme museli stáť v radoch po piatich, taký bol totiž systém v tábore. Z nášho transportu bolo vybraných celkovo päťdesiat žien, považovaných za vhodné na prácu potrebnú pre fungovanie tábora. Prinútili nás kráčať vojenskou chôdzou v sprievode strážcov po piatich. Po dvadsaťminútovej chôdzi sme uvideli silné svetlá a stráže rozmiestnené na rôznych miestach. Keď sme prišli, otvorila sa brána: bol to tábor Birkenau.

...

Prebehla prísna kontrola, počas ktorej nás zbavili všetkého hmotného majetku. Zobrali nám kabelky, šperky a dokonca aj snubné prstene. Prehľadali nám vrecká a vybrali z nich úplne všetko, ešte aj vreckovky. Skoro ráno sme museli v abecednom poradí absolvovať tetovanie. Bolo to bolestivé, ale v porovnaní s tým, čo nás čakalo, to nič nebolo. Od tej chvíle naše meno nahradilo číslo na ľavej ruke. Náhle nás preklasifikovali, označili ako dobytok – boli sme Häftlinge [väzni]. Mňa volali 41117. ...

Pri jednom rannom nástupe sme zostali nehybne stáť celé hodiny. Kto by sa odvážil urobiť čo i len najmenší pohyb? Pred každým blokom bolo zoradených osemsto až tisíc väzňov a väzenkýň a jedného po druhom okolo nás prechádzali a počítali nás, ani čo by sme boli otravné, nepríjemné muchy. Večerný nástup (Appell), ktorý sme absolvovali cestou z práce, zvyčajne netrval dlhšie ako hodinu za každého počasia.

...

Takzvané bloky boli veľké baraky, ktoré sa používali ako ubytovne. Pripomínali by stajne, keby nebolo radov regálov, ktoré mali slúžiť ako postele. Predstavte si desať osôb ležiacich na boku, uložených na jednej strane rovnakým spôsobom, natlačených ako sardinky, neschopných pohnúť sa alebo dýchať, s nohami stiahnutými k sebe, pretože ďalšie dve osoby spali s hlavami na druhom konci postele. Množili sa vši, blchy a najrôznejšie parazity. Štípali nás, ale my sme sa nemohli poškriabať, pretože sme sa doslova nedokázali pohnúť. Pokojne a nerušene nám sali krv. Tieto postele sme používali na všetko možné, napríklad sme tu jedli....

V čase obeda sme dostali malý pohár čudnej tekutiny, nazývanej „polievka“. Áno, bol to nechutný a nezdravý vývar, ktorý obsahoval všetko možné od bodliakov cez hmyz až po kúsky zhnitého chleba. Niekedy nám dali zemiakovú polievku pripravenú zo zhnitých zvyškov zemiakov alebo dokonca zo zemiakových šupiek a s blatistou mrkvou, pretože nebola ani len umytá. Zabudla som spomenúť, že aby boli tieto polievky chutnejšie, vždy sa do nich pridávala určitá dávka bromidu, čo ich robilo ešte odpudivejšími.

Boj o prežitie

V snahe prežiť sme museli nájsť iný spôsob obživy. Niektoré mali „kochanie“ [fn] V poľskom jazyku „miláčik“ alebo „zlatíčko“.

[/fn] [milého, nápadníka alebo priateľa] a vždy mali čo jesť, pravidelne dostávali „kanady“ [balíčky]. Niektorí z týchto „kochanie“ zastávali vysoké funkcie, čo bol šikovný ťah, lebo daným ženám takpovediac nič nechýbalo. Vždy našli [mužskí priatelia] spôsob, ako podplatiť nemeckého strážcu, ktorý sa dal kúpiť za pár nemeckých mariek, aby mohli ísť na pár hodín do ženského tábora ako robotníci. Samozrejme, ženy, keď mohli, na revanš poskytovali služby mužom.

...

Vtedy som sa zoznámila so Zeilim Patom, mladým Poliakom, ktorý mi bol úprimným a dobrým priateľom. Bol veľmi ohľaduplný a neustále „organizoval“ [fn] „Organizovať“ v táborovom slangu znamenalo zabezpečiť, získať, zvyčajne tajnou či nedovolenou cestou.

[/fn], aby mi mohol priniesť vzácne veci. Napríklad malú paradajku (žiadne neboli), cukor, mydlo atď. Práve on mi poradil, aby som sa porozprávala s Meistrom [fn] Nemecký výraz pre civilného vedúceho továrne, ktorý využíval otrockú pracovnú silu z koncentračných táborov.

[/fn], aby mi dal inú prácu.

...

Moja mladšia sestra strávila v nemocnici dva mesiace. Bola jedinou svätou vecou, ktorá mi z celej našej rodiny zostala a držala ma pri živote. Bála som sa o ňu a neustále kontrolovala jej zlý zdravotný stav bez toho, aby o tom vedela. Skutočne bola mojou pýchou a radosťou.

Mladšia sestra Lisy Pinhas, Marie Nahmias ©JMG Collection 1949

...

Zatkli štyri mladé židovské dievčatá [fn] Ich mená boli Roza Robota, Ala Gertner, Ester Wajcblum a Regina Safirsztajn. Viac informácií o týchto vzburách: https://www.auschwitz.org/en/history/resistance/prisoner-mutinies/

[/fn], ktoré pracovali v továrni Union-Werke [fn] V októbri 1944 bol v novovybudovaných blokoch tzv. rozšírenia tábora (Schutzhaftlagererweiterung) otvorený tábor pre niekoľko tisíc väzenkýň zamestnaných v továrni na výrobu rozbušiek pre delostrelecké granáty (Union-Werke).

[/fn]. Obvinili ich, že pravidelne dodávali ručné granáty a výbušniny táborovej skupine, ktorá sa vzbúrila [fn] Vzbura väzňov v koncentračnom tábore Auschwitz-Birkenau. Pozri: https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/timeline-event/holocaust/1942-1945/auschwitz-revolt

[/fn] v Sonderkommande [fn] Sonderkommandá boli pracovné jednotky zložené z väzňov nemeckých nacistických táborov smrti. Pod hrozbou smrti boli nútení pomáhať pri likvidácii obetí plynových komôr počas holokaustu. Viac o rebélii Sonderkomannda nájdete tu: https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/timeline-event/holocaust/1942-1945/auschwitz-revolt

[/fn]. Po tejto udalosti nás čakalo v tábore prekvapenie. Keď sme vstúpili do tábora, všimli sme si, že v zadnej časti Lagerstrasse boli postavené dve šibenice. Nemci nás prinútili dívať sa na to až do konca.

Napriek našej zúfalej snahe prežiť sa nad nami neustále vznášala hrozba smrti. Každý týždeň sa konali *Selektionen* [fn] *Selekcia* bol výberový proces, podľa ktorého lekári SS rozhodovali o tom, kto je vhodný na prácu a kto má byť okamžite zabitý.

[/fn]. Dňom i nocou nás sužoval strach o život. Zdalo sa, že krematórium a jeho vysoký komín na nás čakajú, pomaly sme umierali. Väčšinu z nás to postretlo cestou z práce, keď sme mali nečakane prejsť *Selektion*.

Aby sme unikli smrti, každý z nás bol svojím spôsobom nejako „organizovaný“.

...

Zoznámila som sa s mladou Poľkou menom Hanka. Pracovala v kuchyni. Bola to vzdelaná a intelektuálne založená mladá žena. Veľmi dobre sme si rozumeli a čoskoro nás spojilo silné priateľstvo. Moje kamarátky Bella a Mini, moja mladšia sestra a ja sme jej každý deň nosili veľmi cenné šperky, peniaze, pekné šaty, jemné pančuchy, parfumované mydlo a iné veci.

...

Celý mesiac, ktorý mi pripadal nekonečný, som pracovala na poli. Za celý ten čas sme ani raz nedostali oblečenie na prezlečenie.

...

Schreiberin [úradníčka] si ma pomaly prezrela. Zdalo sa, že sa jej páčim, a hneď si zapísala moje meno a číslo do zápisníka spolu s ďalšími menami. „Ty blázon,“ povedala s úsmevom, „čoho sa bojíš? Ísť do bohatého komanda [fn] Komando Kanada bolo hlavným skladom batožiny deportovaných Židov. V období najväčšieho rozmachu bolo v dvoch komplexoch Kanada priamo zamestnaných až dvetisíc väzňov, ktorí vykladali veci z nákladných áut a triedili ich. Samostatné „poriadkové komando“ zbieralo kufre a iné predmety z vagónov a rampy. Kanada bola všeobecne uznávaná ako jedno z najlepších pracovných miest spolu s kuchyňou a potravinovými skladmi. To určite vysvetľuje názov komanda – Kanada totiž bola vtedy považovaná za krajinu prosperity a hojnosti.

[/fn], kde si môžeš ‚zorganizovať‘, čo chceš? Poznám aj iných, ktorí by chceli byť na tvojom mieste.“

Na pokraji smrti

Za svitania sme v kolónach, úbohých sprievodoch vyhladovaných, vychudnutých a beznádejných otrokov opúšťali tábor, aby sme pracovali s lopatami, krompáčmi a búrali

domy, čistili ruiny, stavali cesty a železnice, nakladali a vykladali vagóny. Cestou do práce nás neustále urážali a so sadistickým potešením aj bili. Večer sme na spiatočnej ceste často museli niesť jedného alebo dvoch kamarátov, ktorí zomreli vyčerpaním alebo na infarkt. Navyše sme museli kráčať v rytme hudby.

...

Veľmi som sa bála o svoju sestru a neter. Myslela som si, že moja sestra, o ktorú som pred mesiacom takmer prišla, je našťastie konečne mimo ohrozenia života, ale na rukách mala obrovské škvrny, ktoré mi robili starosti. Každý večer som „zorganizovala" nejaké mydlo a čisté uteráky. Za každú cenu som podplácala sestry, aby mala vodu a mohla sa umyť.

...

Prišiel nový transport zo Solúna – dalo sa to vyčítať z batožiny privezenej do „Kanady". Keď som vošla do svojho bloku, zistila som, že môj otec, moja matka a sestra sú v rovnakom transporte. Do tábora však nevstúpili. Bol to pre mňa strašný šok. Stále nerozumiem, ako som mohla prežiť tú bolesť. Žiadne pero nedokáže opísať celý rozmer tohto hororu, detaily, ktoré dnes môžu znieť až vulgárne, no v tom čase boli pre nás veľmi dôležité.

...

Mala som zápal na nohe. Viac ako týždeň som mala štyridsaťstupňové horúčky, ale nepovedala som to Pflegerin [zdravotnej sestre], pretože tá by ma určite poslala na revír [fn] V osvienčimskom žargóne poľské *"i?? na rewir*" znamenalo ísť do nemocnice. Pochádza zo skráteného nemeckého slova *Krankenrevier* [ošetrovňa].

*v inom tábore smrti (pozn. prekl.)

[/fn]. Musela som zostať na bloku, teda pred blokom, viac ako dva mesiace ležať od rána do večera na zemi s ostatnými, ktorí sa necítili dobre.

Keďže som zostala na bloku, v priebehu dňa, vždy keď bola Waschraum [kúpeľňa] voľná, som si často chodila umývať ranu a meniť obväz. Jedného dňa som tam narazila na dve dozorkyne, kápov (Poľky), ktoré sa práve umývali. Keď uvideli moju ranu, nazvali ma *schwein* , *dreck* [prasa, špina] a ktovie, čo ešte. Vrhli sa na mňa ako dva býky a s neuveriteľne divokou krutosťou ma bili hlava-nehlava. Napriek ochromujúcej bolesti som sa bránila. Netrvalo však dlho a padla som v bezvedomí na zem a tam ležala v kaluži krvi.

Povojnová fotografia Lisy Pinhas z návštevy Auschwitzu, ako členky gréckej delegácie preživších holokaustu ©JMG Collection

Posledné mesiace

Stále som bola v baraku č. 3, kde sme nepretržite vyrábali balíčky so šatstvom deportovaných Židov, z ktorých mali Nemci zisk. Všade okolo mňa hovorili cudzinci po slovensky, poľsky, holandsky atď., ale najmä nemecky. V tejto babylonskej veži sme takmer zabudli na svoj materinský jazyk. Oddelili ma od mojich gréckych priateľov, ale mala som šťastie, že pri mojom stole pracovala mladá Francúzka. Bola vtipná a očarujúca, volala sa Liliane. Veľmi rýchlo sme sa stali dobrými priateľkami.

...

Bol už máj (1944), keď začali prichádzať transporty z Maďarska. Transporty prichádzali veľmi rýchlo jeden za druhým. Čoskoro už tábor nemohol prijať toľko ľudí naraz, hoci sme boli natlačení v barakoch viac ako zvyčajne. Ktovie, koľko z týchto transportov skončilo v inom krematóriu*. Novo prichádzajúcim chýbal akýkoľvek komfort: namiesto oblečenia dostali špinavé staré roztrhané deky, ktoré im slúžili ako odev. Už to neboli ženy, len úbohé prízraky, vychudnuté, vycivené, pripomínajúce skôr zvieratá. V Kanade bolo všetko plné, šliapali sme po opustených veciach, jedli sme bez prestávky, aj keď sme neboli hladní, lebo v tom čase sme už neboli hladní. Krátko nato sa transporty stali zriedkavejšími a práca v Kanade menej dôležitou. Rusi postupovali.

...

Všetky naše dni v tábore boli rovnako smutné a ťažké – pendlovali sme medzi továrňou [Union] a blokom. Neustále sme bojovali o život, aby sme sa zachránili. Keď bolo bombardovanie intenzívnejšie, hľadali sme bezpečnejší úkryt. Bol koniec roka 1944.

Nádej na oslobodenie a pochod smrti

Konečne prišiel ten veľký deň. Noc 17. januára 1945 bola veľmi rušná. Aufstehen [nemecky ranný nástup] sa v to ráno veľmi líšil od ostatných dní. Každý sa ponáhľal opustiť blok. Boli sme presvedčení, že sa uskutoční všeobecný nástup na okamžitý transport.

...

Zbohom navždy, strašný Auschwitz, krajina mučenia. „Selektionen" sa pre nás skončili, rovnako ako krematóriá. Tento život plný poníženia a nočnej mory sa pre nás konečne skončil. Po tomto strašnom pekle sme mohli prijať čokoľvek. V sprievode SS Posten [strážcov] sme opustili Auschwitz a vydali sa [pešo] na neznámu cestu. Po holej a opustenej ceste, ktorá bola pokrytá snehom, sme zozačiatku kráčali rýchlym tempom. Náhle sme zastavili, Nemci sa snažili nájsť správny smer. Uprostred hlbokej noci vyzerala obloha ako obrovský kôš plný žeravých uhlíkov.

...

K večeru sme dorazili k železnici. Nebola tam stanica, ale zistili sme, že sme v meste Prenzlau. Bola to príšerná cesta, všetci sme mali horúčku. Keď sme dorazili, boli sme už len duchovia. Ráno o siedmej nás vyviedli von na nástup. Boli sme zvedaví, kde sme. Bol to Ravensbrück [fn] Ravensbrück bol počas druhej svetovej vojny koncentračný tábor. Nachádzal sa v blízkosti mesta Fürstenberg, približne deväťdesiat kilometrov severne od Berlína. Bol určený takmer výlučne pre ženské väzenkyne.

[/fn].

...

Keď nás naložili na nákladné autá, bolo ešte svetlo. Cesta bola veľmi dlhá a únavná. Uľavilo sa nám, keď sme konečne uvideli zastávku pre kamióny. Bol to Rechlin [fn] Koncentračný tábor Retzow-Rechlin bol jedným z najväčších podtáborov Ravensbrücku, ktorý sa

nachádzal v Meklenbursku-Predpomoransku, približne sto kilometrov severozápadne od Berlína.

[/fn].

...

Napriek opatrnosti som sa tejto nákaze [hnačke] nevyhla. Bella, Mina a moja sestra Marie ma pravidelne večer navštevovali, nosili mi kúsky póru, aby ma zachránili pred smrťou. Na všetko mysleli, všetko zariadili, aby ma zachránili.

Konečne voľné!

OFICIUL DE EMIGRARE
BUCUREŞTI — STRADA OTETARI Nr. 5

Bucureşti, 1945 ... 27

ADEVERINŢA

Se certifică de noi că D. ...

este înscris ..... pe tabloul de emigrare în Palestina al Acestui oficiu.

Oficiul de Emigrare.

Emigračný preukaz do Palestíny vydaný Lise Pinhas v Bukurešti v roku 1945. Nikdy ho nepoužila ©JMG Collection 1945

Večer 26. apríla mi Blockälteste [starší bloku][fn] Blockälteste – starší bloku, väzni zodpovední za jeden barak v koncentračnom tábore. Boli poverení dohľadom nad väzňami vo svojom bloku, kontrolou a udržiavaním disciplíny.

[/fn] povedal, že Grékov a Maďarov si vyžiadal Červený kríž a že na druhý deň budeme musieť opustiť tábor. Dátum 27. apríl 1945 je nezabudnuteľný. Všetci Gréci išli v jednej samostatnej skupine.

Bol to moment neopísateľnej radosti, bolo to šialenstvo. Plakali sme, bozkávali sa, tancovali a smiali sa cez slzy ako šialení. Boli sme slobodní! Slobodní! Konečne. Pre nás však bolo toto slovo plné horkosti. Naše duše skrývali tragédiu.